

**MILLIY IQTISODIYOTNI SANOATLASHUV DARAJASINI
OSHIRISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI**

Erkayev Akrom Normuxammadovich

Toshkent davlat istisodiyot universiteti

(DSc) mustaqil izlanuvchisi

ORCID: 0009-0001-2638-7958

erkayevakrom27@gmail.com

ANNOTATSİYA

Mazkur tezisda milliy iqtisodiyotni sanoatlashtirishning iqtisodiy mazmuni, nazariy asoslari va mamlakat iqtisodiy taraqqiyotidagi ahamiyati tadqiq etilgan. Sanoatlashuv jarayonining iqtisodiy o'sish, mehnat unumdorligi, investitsiyalar, texnologik yangilanish va qo'shilgan qiymat yaratish bilan o'zaro bog'liqligi yoritilgan. Shuningdek, O'zbekistonda sanoatlashuv darajasini oshirishning ustuvor yo'nalishlari bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: milliy iqtisodiyot, sanoatlashuv, sanoat, iqtisodiy o'sish, tarkibiy o'zgarishlar, investitsiyalar, mehnat unumdorligi, qo'shilgan qiymat, texnologik modernizatsiya.

Zamonaviy sharoitda milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini ta'minlash, aholi bandligi va daromadlarini oshirish hamda barqaror iqtisodiy o'sishga erishishda sanoatlashuv jarayoni muhim ahamiyat kasb etadi. Sanoatlashuv nafaqat sanoat tarmog'ining yalpi ichki mahsulotdagi ulushini oshirish, balki iqtisodiyotning texnologik va tarkibiy jihatdan modernizatsiyalashuvini ham ifodalaydi.

Iqtisodiy adabiyotlarda sanoatlashuv milliy iqtisodiyotda ishlab chiqarish resurslarining yuqori unumdorlikka ega tarmoqlarga qayta taqsimlanishi, sanoat ishlab chiqarishining kengayishi, texnologiyalarning yangilanishi va mehnat unumdorligining ortishi bilan bog'liq jarayon sifatida talqin qilinadi.

U. Petti va keyinchalik K. Klarkning tarkibiy o'zgarishlar nazariyasiga ko'ra,

iqtisodiy taraqqiyot jarayonida mehnat va kapital qishloq xo'jaligidan sanoatga, keyinchalik esa xizmatlar sohasiga ko'chib boradi. Bu jarayon iqtisodiyotning tarkibiy transformatsiyasini belgilab beradi.

Milliy iqtisodiyotni sanoatlashtirishning asosiy maqsadi iqtisodiyotda yuqori qo'shilgan qiymat yaratuvchi ishlab chiqarish tarmoqlarini rivojlantirish, texnologik salohiyatni oshirish va milliy mahsulotlarning raqobatbardoshligini ta'minlashdan iborat.

Sanoatlashuv darajasini bir nechta ko'rsatkichlar orqali baholash mumkin:

- sanoat mahsulotining YaIMdagi ulushi;
- sanoatda band bo'lgan aholi ulushi;
- sanoatda mehnat unumdorligi;
- sanoat tarmoqlariga jalb qilingan investitsiyalar hajmi;
- yuqori texnologiyali mahsulotlar ishlab chiqarish ulushi;
- eksport tarkibida tayyor va yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ulushi;
- sanoat korxonalarining innovatsion faolligi.

Shu nuqtai nazardan, sanoatlashuvni faqat sanoat ishlab chiqarishi hajmining ko'payishi bilan baholash yetarli emas. Uning sifat jihati ham muhim bo'lib, texnologik yangilanish, innovatsiyalardan foydalanish, resurslardan samarali foydalanish va yuqori qo'shilgan qiymat yaratish sanoatlashuvning muhim tarkibiy elementlari hisoblanadi.

Sanoatlashuvning iqtisodiy o'sishga ta'siri, avvalo, mehnat unumdorligining ortishi orqali namoyon bo'ladi. Sanoat tarmoqlarida zamonaviy texnologiyalarni joriy etish bir ishchi hisobiga yaratiladigan mahsulot hajmini oshiradi. Natijada ishlab chiqarish samaradorligi va milliy iqtisodiyotning umumiy raqobatbardoshligi yuksaladi.

Bundan tashqari, sanoatlashuv investitsiya jarayonlarini rag'batlantiradi. Yangi sanoat korxonalarini tashkil etish, mavjud ishlab chiqarish quvvatlarini modernizatsiya qilish va innovatsion texnologiyalarni joriy etish katta hajmdagi investitsiyalarni talab qiladi. Investitsiyalarning ko'payishi esa yangi ish o'rinlarining yaratilishi, ishlab chiqarish hajmining kengayishi va soliq bazasining

oshishiga xizmat qiladi.

O'zbekiston sharoitida milliy iqtisodiyotni sanoatlashtirish jarayonining yana bir muhim xususiyati — mavjud tabiiy va mehnat resurslarini chuqur qayta ishlash asosida yuqori qo'shilgan qiymat yaratishdir. Xomashyoni eksport qilishdan tayyor mahsulot ishlab chiqarishga bosqichma-bosqich o'tish milliy iqtisodiyotning tashqi bozorlarga bog'liqligini kamaytirish va eksport salohiyatini oshirish imkonini beradi.

Shu bilan birga, sanoatlashuv jarayoni hududlar kesimida ham mutanosib amalga oshirilishi zarur. Sanoat korxonalarini faqat iqtisodiy jihatdan rivojlangan hududlarda joylashtirish hududlar o'rtasidagi iqtisodiy tafovutlarni kuchaytirishi mumkin. Shu sababli sanoat zonalari, kichik sanoat zonalari va maxsus iqtisodiy zonalar imkoniyatlaridan samarali foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Milliy iqtisodiyot sanoatlashuvining zamonaviy modeli raqamlashtirish va «yashil» texnologiyalar bilan uzviy bog'liq bo'lishi lozim. Raqamli texnologiyalar ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish, resurslar sarfini kamaytirish va boshqaruv samaradorligini oshirish imkonini bersa, «yashil» texnologiyalar energiya va resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlaydi.

Sanoatlashuvni oshirishning ustuvor yo'nalishlari

Milliy iqtisodiyotning sanoatlashuv darajasini oshirish uchun quyidagi yo'nalishlarni ustuvor deb hisoblash mumkin:

1. **Yuqori qo'shilgan qiymatli ishlab chiqarishni kengaytirish.** Xomashyoni chuqur qayta ishlash asosida tayyor mahsulot ishlab chiqarishni rag'batlantirish.
2. **Investitsion faollikni oshirish.** Sanoat tarmoqlariga ichki va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlarini takomillashtirish.
3. **Texnologik modernizatsiyani jadallashtirish.** Zamonaviy texnologiya va innovatsiyalarni ishlab chiqarishga keng joriy etish.
4. **Mehnat unumdorligini oshirish.** Malakali kadrlar tayyorlash, kasbiy ta'limni sanoat ehtiyojlari bilan uyg'unlashtirish.

5. **Sanoat kooperatsiyasini rivojlantirish.** Yirik korxonalar bilan kichik va o'rta biznes sub'ektlari o'rtasida kooperatsion aloqalarni kuchaytirish.

6. **Eksportga yo'naltirilgan sanoatni shakllantirish.** Xalqaro bozorlarda raqobatbardosh bo'lgan mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish.

7. **«Yashil» sanoatlashuvni ta'minlash.** Energiya tejamkor va ekologik xavfsiz texnologiyalarga o'tish.

Milliy iqtisodiyotni sanoatlashtirish iqtisodiy o'sishni ta'minlashning muhim omili bo'lib, u iqtisodiyotning tarkibiy transformatsiyasi, mehnat unumdorligining o'sishi, investitsiyalar faollashuvi va texnologik taraqqiyot bilan chambarchas bog'liqdir.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy sanoatlashuv jarayoni miqdoriy o'sish bilan bir qatorda sifat o'zgarishlarini ham qamrab olishi kerak. Shu sababli O'zbekistonda sanoatlashuv siyosatini yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarish, texnologik modernizatsiya, innovatsion faollik, inson kapitali va «yashil» texnologiyalarni rivojlantirish bilan uyg'unlashtirish maqsadga muvofiq.

Natijada milliy iqtisodiyotning tarkibiy jihatdan diversifikatsiyalashuvi, eksport salohiyatining ortishi, yangi ish o'rinlarining yaratilishi va aholi farovonligining oshishi uchun mustahkam iqtisodiy asos shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Clark C. *The Conditions of Economic Progress*. – London: Macmillan, 1940.
2. Fisher A.G.B. Production, primary, secondary and tertiary. *Economic Record*, 1939.
3. Kuznets S. *Modern Economic Growth: Rate, Structure, and Spread*. – Yale University Press, 1966.
4. Lewis W.A. Economic Development with Unlimited Supplies of Labour. *The Manchester School*, 1954.

5. Chenery H., Syrquin M. *Patterns of Development, 1950–1970*. – Oxford University Press, 1975.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishga oid strategik hujjatlar.